

MAHREM MACERA

CHEIKH HAMIDOU KANE

VakıfBank Kültür Yayınları: 0282
Edebiyat: 064

MAHREM MACERA
CHEIKH HAMIDOU KANE

Özgün Adı
L'Aventure Ambiguë

Türkçesi
Adnan Tekşen

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Kitap Editörü
M. Halit Çelikyön

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Merve Nur Yaman

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
Ümraniye 34768 İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024

ISBN 978-625-6647-12-1

Kitabın Türkçe yayın hakları Akan Ajans aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Mart 2024

MAHREM MACERA

CHEIKH HAMIDOU KANE

TÜRKÇESİ
ADNAN TEKŞEN



CHEIKH HAMIDOU KANE

1928 Matam doğumlu Senegalli yazar ve devlet görevlisi. Medrese usulü bir öğrenimden sonra Fransa'da felsefe okudu. Afrika edebiyatı klasîği hâline gelen *L'Aventure ambiguë* (Mahrem Macera) kitabıyla 1962 yılında Grand Prix littéraire d'Afrique noire ödülünü aldı. 2019 yılında Grand Prix des mécènes'e layık görüldü. İsmi, 2023 yılında Université Virtuelle du Sénégal'e verilmiş, böylece üniversitenin adı Université Numérique Cheikh Hamidou Kane olmuştur. *L'Aventure ambiguë* dışında 1966-67 yıllarında kaleme alıp 1995 yılında yayımladığı *Les Gardiens du Temple* başlıklı bir romanı daha bulunmaktadır.

ADNAN TEKŞEN

1955 yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Pazarcık'ta, liseyi Malatya'da bitirdi. Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora yaptı. Kanada ve Fransa'da mesleki bazı eğitimler aldı. Kamu kurumlarında idari görevlerde bulundu. Çeşitli basın-yayın kuruluşlarında ve yayınevlerinde kuruculuk, yayın yöneticiliği, editörlük, yazarlık, metin ve senaryo yazarlığı, çevirmenlik, hikâye yazarlığı ve edebiyat eleştirmenliği yaptı.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

ADNAN TEKŞEN

Modern zamanlarda sömürgecilik en çirkin yüzünü sanırım Afrika'da gösterdi bize. Amerika'nın Afrika'da başlattığı köle devşirmesinin hemen ardından, sanayileşmeye yeni başlamış Avrupa, doğmakta olan kapitalist sistemin talepleriyle Afrika'yı bir hammadde ve sermaye kaynağı olarak görmüştü. Hâlâ etkileri ve bağlantıları devam eden bu sistemin arkaplanında yatan ilerlemeci Batı zihin yapısı, ilkel ve vahşi toplulukları medenileştirme görevini de yedeğine almış ve kıtaya kan emici bir canavar gibi çökmüştü. Bizim Afrika kıtasıyla bağlantımız tarihsel olarak daha çok Mağrip, yani Kuzey Afrika ülkeleriyle sınırlı olduğundan, kıtanın geri kalanı Türk entelektüelinin âdeta ilgi alanı dışındaydı. Daha ilk gençlik yıllarımda karşılaştım Afrika gerçekliğiyle. O yıllarda aldığım Fransızca eğitim, ister istemez Afrika'nın bir bölümünde sömürgeciliğin dili olması nedeniyle bu ilgimi başlatmış olmalı. Bu tanışıklığın oluşturduğu farkındalık/duyarlık daha sonraki yazarlık/yayıncılık hayatımda ilgilerimi çeşitlendirerek yönlendirdi.

Sömürgecilikle acı bir biçimde tanışmış pek çok Afrika ülkesinde, doğal olarak çok sayıda Fransızca yayın vardı.

Edebiyatla ilgim, bu yıllarda Afrika edebiyatıyla da tanıştırdı beni. *Mahrem Macera* ile 70'li yılların ikinci yarısında karşılaştım. Romanın ilk çevirisini 1983 yılında yayımlamıştık. Diğer Afrika romanlarından çok farklıydı. Nitekim zamanla öğrendim ki, Afrika romanının başeserlerinden biri olarak görülüyordu.

Sömürgeciliğin yaşattığı acılar, baskılar, çatışmalar, sorgulamalar derinlikli, sağduyulu ve metaforik bir dille anlatılıyordu. Doğu-Batı, geleneksel-modern, seküler-dinî çatışması ete kemiğe bürünmüş, hayatın içinden sesleniyordu bize. Hamaseti aşan bir dil ve üslupla, entelektüel bir sanatçı sorgulaması ve duyarlılığını yansıtıyordu.

Cheickh Hamidou Kane 1928'de Senegal'in Peul (Pöl) Bölgesi'nde doğmuştu. Roman başkışisinin bir üyesi olduğu Peul halkının on birinci yüzyılda Habeşistan'dan Senegal'e geldikleri ve bir kısmının yerli halka karışarak melezleştiği sanılıyor. Müslüman olan Peuller, Senegal dâhil Afrika'nın birçok yerinde zaman zaman ayaklanarak kendilerine ait küçük devletler kurmuşlar.

Cheickh Hamidou Kane medrese usulü bir öğrenimden sonra Fransa'da felsefe okudu. Bir bakıma yazarın hayatından izler taşıyan *Mahrem Macera*, onun bu öğrenim ve düşünce çatışmasının bir ürünü. Siyah bilinç karşısındaki tavrıyla birçok Afrikalı yazardan ayrıldığını görüyoruz. Siyah bilinci, basit bir ırk bilinci olarak değil, siyahların kültürel gelişiminde aşılış bir dönem olarak görmekte, siyahiliği kültür ve inanç planında anlamaktadır. *Mahrem Macera* işte bu anlayışın roman dilinde bir yansıması. Onu diğerlerinden farklılaştıran bir özelliği de bu.

Genelde iki medeniyet, iki farklı kültür, iki farklı zihniyet, iki farklı eğitim sistemi arasında çatışmasını yaşayan roman başkışisi Samba bu ikilemde yaşadığı ruh hâli, açmazları, zihinsel bunalımları ile karşımıza çıkıyor. Roman hakkında yazan eleştirmenlerin ifade ettiği gibi bir kültürel melezliğin simgesi o. Bu açmazdan sık sık, kadim Peul düşüncesinin İslam'la kaynaşmış hikemî atmosferine ve metaforlarına sığıyor.

Romana felsefe ve metafiziğin dâhil edilmesinin, bir sanatçı için de roman türü için de riskler taşıdığını dikkate alırsak,

Kane'in çabasının, dili ve üslubu ile oluşturduğu atmosferle bu gotik riski cesaretle göğüslemeyi öngören bir çabaya dönüştüğünün altını çizmek lazım.

Romanın bir başka özelliği de sadece sömürgeciliğin Afrika'daki sonuçları ve bu iki farklı dünya arasındaki çatışma alanına işaret etmekle kalmayıp, aynı zamanda felsefi açıdan modernlik ve Batı eleştirisini de içermesi.

Bu eserin, Afrika romanının başeserlerinden sayılmasının ana sebebi, soruna salt siyahi bilinç ve sömürgecilik eleştirisi açısından değil, daha büyük bir pencere açıp farklı boyutlara dikkat çekerek yaklaşması, diye düşünüyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bugün yine dövdü onu Thierno. Oysa Samba Diallo ayeti ezberlemişti.

Dili sürçmüştü sadece. Thierno inançsızlara vadedilen o kızgın cehennem taşlarından birine basmış gibi yerinden sıçradı. Samba Diallo'nun kabasını baş parmağı ve işaret parmağıyla tutup uzun uzun çimdiklede, çocukcağız acıyla soludu, tüm bedeni titremeye başladı.

Göğsünde ve boğazında düğümlenen hıçkırıklarla acısını bastırmak için gerekli güç vardı. Daha acınası, bitkin ve fısıltılı bir sesle, az önce yanlış okuduğu ayeti bu kez doğru olarak okudu. Üstad'ın kızgınlığı bir kat daha artmıştı bununla:

– Haah... Çimdiği gördün mü doğru okursun değil mi? Peki az önce neden yanlış okudun ki... Hı... Neden?

Üstad şimdi Samba Diallo'nun kabasını bırakmış kulağına yapışmıştı. Tırnakları kulak memesinin kıkırdağını delip geçmişti. Çocukcağız bu cezaya sık sık uğradığı hâlde yine de inlemekten kendini alamadı.

– Tekrar et bakalım! Bir daha, bir daha hadi!

Üstad'ın tırnakları yer değiştirmişti, bu kez de başka bir yerinden deldi kulağı. Henüz iyileşmiş yaraların izleriyle solgunlaşmış kulak yeniden kanıyordu. Samba Diallo'nun boğazı düğümlenmiş, dudakları kurumuştu; tüm bedeni titriyor, ayeti doğru dürüst tekrarlamaya ve acının içinden kopardığı hırıltıları tutmaya çalışıyordu.

– Rabbi'nin Kelamı'nı tekrar ederken tane tane oku! Unutma, Kelam'ını sana kadar indirme lütfunda bulundu. O Kelam ki gerçekten kâinatın Rabb'inden inmiştir bize. Ya sen, yeryüzünün sefil yaratığı, ondan sonra bunu tekrar etme şerefini elde ettiğin hâlde, bunun değerini bilmeyecek kadar koyuverdin kendini. Dini bin kez kesmeli senin, bin kez anladın mı!

– Anladım... Üstad... Affet... Şaşırıyorum bir daha. Bak...

Bir kez daha, titreyerek ve kesik kesik soluyarak o pırıl pırıl cümleyi tekrar etti. Gözleri yakarıyor, sesi boğuk boğuk çıkıyordu, küçücük bedeni ateşten terlemiş, yüreği delice atıyordu. Anlamadığı, uğruna çok acı çektiği bu cümleyi taşıdığı giz için, anlaşılmaz güzelliği için seviyordu. Bu söz başka sözlere benzemiyordu. Acının belirlediği bir sözdü bu; Allah'ın vahyettiği bir sözdü, bir mucizeydi. Allah'ın bildirdiği şekliyleydi hem. Üstad'ın hakkı vardı. Allah'ın vahyettiği bir söz doğru dürüst, O'nun hoşuna gidecek şekilde tilavet edilmeliydi. Bozarak okuyan ölsün daha iyiydi.

Çocuk acısını bastırabilmişti. Sanki az önce acının yakasına yapıştığı kendisi değildi. Dili sürçmeden, sükûnetle cümleyi tekrar etti.

Üstad kanayan kulağı bıraktı. Bir damla olsun gözyaşı akmamıştı çocuğun saf yüzünde.

Canlı dudaklarının arasından Allah Kelamı duru ve açık bir biçimde akıp gidiyor, ağrıyan başı uğulduyordu. İçinde, görünen ve görünmeyen yanlarıyla, geçmişiyile, geleceğiyle tüm dünya vardı. Acı içerisinde tekrar ettiği bu söz dünyanın mimarisiydi, dünyanın kendisiydi.

Şimdi, yanındaki ocaktan çekip aldığı yanan bir odunu tutan Üstad, çocuğa bakıyor ve onu dinliyordu. Ama eli ne denli tehditkâr görünse de meraklı bir bakışla hayran hayran izliyor, küçük çocuğun okuduğu sözleri dikkatle, içercesine dinliyordu. Ne saf ne eşsiz bir okuyuştu bu! Bu çocuk gerçekten Allah'ın bir lütfuydu. Ademoğlunun zihnini Allah'a yöneltme gibi değerli bir göreve kendisini adadığı şu kırk yıldır, bu çocuk kadar yeteneklisine, böyle bir ruhla Allah'a susamış birine daha rastlamamıştı Üstad. Bu çocuk, içinde bu Allah sevgisiyle yaşadı mı, büyüdüğünde insanoğlunun çıkabileceği en üst makamlara çıkabilecekti. Üstad emindi bundan. Ama ya bir terslik olursa... Üstad, "Aman

Allah korusun!” diyerek tüm inanç gücüyle böyle bir ihtimali kafasından uzaklaştırıyordu. Bir yandan çocuğu sürekli izlerken, bir yandan da içinden kısa bir duada bulundu: “Yarabbi, bu çocuğun içinde doğmaya başlayan şu yeni insanı terk etme hiç, kudretin yalnız bırakmasın onu hiçbir zaman...”

“Yarabbi”, diye düşünüyordu çocuk ayeti okurken, “Kelam’ın senin vahyettiğin gibi okunmalı...”

Yanan odun, derisini hafifçe kızartmıştı. Yanığın etkisiyle sıçradı, ince gömleğini kasılarak silkti, bağdaş kurdu, gözlerini rahleye dikerek, Üstad’ın birkaç adım yanına yeniden oturdu, ayeti yanlışını düzelterek okudu.

– Gel şuraya! Kafanı boş düşüncelere verip Kelam’ı savsakladıkça, yakacağım bir yerlerini. Dikkatli ol! Yapacaksın. Benimle birlikte tekrar et: “Allah’ım bana dikkat bahşet.”

– Allah’ım bana dikkat bahşet...

– Bir daha!

– Allah’ım bana dikkat bahşet...

– Tamam şimdi ayeti tekrarla!

Çocuk titreyerek ve söylenene itaat ederek âdeta akkor hâlindeki ayeti tutkuyla yeniden okudu. Kendinden geçinceye dek de sürdürdü bunu.

Üstad’ın öfkesi yatışmış, duasına dalmıştı. Çocuk sabahki dersini biliyordu artık.

Üstad’ın bir işareti üzerine hemen rahlesini derleyip topladı. Ama kımıldamıyordu, şimdi yandan gördüğü Üstad’ını incelemeye koyulmuştu. Adam yaşlıydı, cılız ve zayıftı, katlandığı çilelerle iyice kurumuştü. Hiç gülmezdi. Onun en coşkun anları manevi düşüncelere daldığı ya da birinin Allah’ın Kelam’ını okuyuşunu dinlerken içten bir güçle, iyice gergin bir hâlde dikildiği ve yerden yükseliyormuş gibi olduğu anlardı. Buna karşılık, bir öğrencinin tembelliği ya da hataları yüzünden çılgınca bir öfkeye

kapılarak görülmemiş bir sertliğe başvurduğu anlar daha çoktu. Ama bu sertlikler, görüldüğü gibi, hata yapan öğrenciye duyduğu ilgiden doğuyordu. Öğrenciyi ne denli çok seviyorsa kızgınlığı da o denli büyük oluyordu. O zaman elinin altında değnek, tutuşmuş odun ne varsa onunla cezalandırıyordu. Samba Diallo, bir gün Üstad'ın çılginca bir öfkeyle onu yere serdiğini ve kimi yırtıcı hayvanların avlarına yaptığı gibi dehşetle üstünde tepindiğini hatırladı.

Üstad birçok bakımdan kendisinden çekinilen bir kişiydi. Hayatını iki uğraş dolduruyordu. Biri ruhsal uğraşlar, öbürü çiftçilikti. Zamanının çok az bir kısmını ayırıyordu çiftçiliğe; kendisi ve ailesi için gerekli, oldukça az bir yiyecekte fazlasını istemiyordu topraktan. Tarlada öğrencileriyle değil yalnız çalışıyordu. Zamanının geri kalan kısmını ilme, tefekküre, dua ve kendisine emanet edilen genç insanların eğitimine ayırıyordu. Bu görevi, tüm Diallobe ülkesinde büyük bir tutkuyla sürdürüyordu. Ülkenin en uzak yörelerinden imamlar zaman zaman gelerek onu ziyaret ediyorlar, aydınlanarak dönüyorlardı. Ülkenin en büyük aileleri çocuklarını ona gönderme şerefini elde etmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Genellikle çocuğu gördükten sonra alıp almayacağına karar veriyordu. Bir kez reddetti mi hiçbir güç kararını değiştiremezdi. Ama bir çocuğu da gözüne kestirdi mi onu eğitmek üzere hemen isterdi. Samba Diallo'nunki böyle olmuştu.

İki yıl önce, küçük oğlan, Diallobe'nin büyük kentlerinden geçerek yaptığı uzun bir yolculuktan sonra nehir yoluyla gelmişti buraya; onları getiren vapur kıyıya yanaşır yanaşmaz, babasıyla kaldıkları kamaraya kalabalık bir insan grubu dolmuştu. Birbirini izleyen ziyaretçiler, yöneticilik görevi yüzünden uzun süredir uzakta oturan bu hemşerilerine “Hoş geldin” demeye gelmişlerdi.

Üstad en son gelenler arasındaydı. Odaya girdiğinde, Samba Diallo, koltuğa oturmuş olan babasının kucağına tünemişti. Öbür iki adam da oradaydı; bölge okulu müdürüyle, kentin geleneksel başkanı olan Samba Diallo'nun amcasının oğlu. Üstad içeri girince üçü de ayağa kalkmıştı. Samba Diallo'nun babası Üstad'ı kolundan tutup, az önce kendisinin oturduğu koltuğa oturması için zorlamıştı.

Üç adam uzun uzun çok değişik şeylerden konuşmuşlardı ama sohbetleri dönüp dolaşp aynı konuya geliyordu çoğunlukla; inanma ve Allah'a sık sık hamdetme konusuna.

– Müdür Bey, demişti Üstad, bizim güçlü Ocaklarımızı terk ederek sizin okullarınıza gitmeleri için çocuklarınıza ne gibi yeni şeyler öğretiyorsunuz ki?

– Hiçbir şey saygıdeğer Üstad... Hemen hemen hiçbir şey. Okullarımız yalnızca keresteleri birbirine çatıp büyük binalar yapmasını öğretiyor...

Okul sözcüğü kendi dillerinde kereste anlamına gelen bir sözcükle aynı biçimde telaffuz ediliyordu. Üçü birden yabancı okulla ilgili bu klasik sözcük oyununa, küçümseyen bir edayla hafifçe güldüler.

– İnsanlar elbette kendilerine, zamana karşı direnen barınaklar yapmayı öğrenmelidir, dedi Üstad.

– Yaa. Özellikle yabancılar gelmeden önce ev yapmayı hiç bilmeyenler için doğru bu.

– Eee, ya siz Diallobe Başkanı, siz de çocuklarınızı yabancı okullara göndermeye karşı değil misiniz?

– Baskı olmadıkça, bu karşı oluşumda ayak direyeceğim inşallah Üstad.

– Sizinle aynı fikirdeyim Başkan Bey -bunu okul müdürü söylemişti- başka türlü yapamayacağım için oğlumu okula verdim. Baskı sonucu gittik oraya. Yoksa kesinlikle karşıyız. Yine de

insanın kafasını allak bullak eden bir soru bu. Kendi kendimiz olarak kalmak için, Allah'ın gönüllerimizdeki yerini korumak için karşıydık. Gelgelelim okula direnmeye yetecek denli gücümüz, kendimiz olarak kalmak için yeterli cevherimiz var mı?

Ağır bir sessizlik çöktü üç adamın arasına. Düşüncelere dalmış olan Samba Diallo'nun babası, her zamanki gibi gözlerini yere dikerek kendi kendine söylenir gibi ağır ağır konuşmaya başladı:

– Şurası kesin ki hiçbir şey, okulun yerine getirmeye imkân verdiği ihtiyaçlar kadar şaşaaıyla ağır basmıyor. Artık hiçbir şeyimiz yok. Onların sayesinde tabii... Buradan yakalıyorlar bizi. Yaşamak isteyen, bir ev edinmek isteyen onurunu tehlikeye atmak zorunda. Kereste ve demir işleriyle uğraşanlar dünyanın her yerinde muzafferdir, demirleriyle bizi boyunduruk altında tutarlar. Yalnızca kendimizi ve öz varlığımızı sürdürmemiz söz konusu olsaydı sorun daha az karışık olurdu; onları yenemediğimiz için, boyun eğmektense yok olmayı yeğledik. Ama Allah'ın birliğine gerektiği gibi inanan son insanlarız biz yeryüzünde. Ne yapıp da kurtarmalı bu inancı? İnsan bir de güçsüz oldu mu, ruhu büyük tehlikelere o denli az dayanıyor, değil mi ki ruhu savunan güçtür.

– Öyle, dedi Müdür, ama insanın bazı durumlarda çok güçlü de olsa ruhunun tehlikelere dayanamadığı oluyor.

Düşüncelere dalmış olan Üstad yavaşça kafasını kaldırdı ve dikkatle üç adamı süzdü.

– Belki de böylesi daha iyi, hı? Allah onları bize, görünüşte O'nun ateşli savunucuları olan bize galebe çaldırılmışsa, bu aslında O'na uymadığımızdandır. Allah'a inananlar uzun süre dünyaya egemen olmuştur. Allah'ın yarasınca mı sürdürdüler egemenliklerini? Sanmıyorum... Beyazların ülkesinde, yoksulluğa başkaldırmanın Allah'a başkaldırmakla aynı anlamı taşıdığını öğrendim. Bu hareketin bütün dünyaya yayıldığı,